

MIMORIADNA SITUÁCIA

Úpadok ochrany prírody na Slovensku 2023 až 2026

Prehľad zachytáva personálne, finančné a legislatívne zmeny v rezorte životného prostredia a vybrané prípady s priamym dopadom na ochranu prírody.

<i>Ukazovateľ</i>	<i>Údaj</i>
Riadiace pozície	Najmenej <u>42</u> výmen na kľúčových pozíciách v rezorte
Odborní pracovníci	Viac ako <u>140</u> odchodov zo ŠOP SR a správ národných parkov
Zelený vzdelávací fond	Podpora MVO klesla z viac ako <u>411</u> tisíc eur v roku 2023 na <u>nulu</u> v rokoch 2024 a 2025
Program LIFE	Najmenej <u>5</u> miliónov eur nepokrytého spolufinancovania pre environmentálne organizácie
Konania o odstrelе medvedov	<u>33</u> správnych žalôb proti rozhodnutiam povoľujúcim odstrel <u>175</u> medvedov

PERSONÁLNA POLITIKA

Personálne zmeny zasiahli ministerstvo aj odborné organizácie, ktoré zabezpečujú ochranu prírody, kontrolu, odborné posudzovanie a správu chránených území.

Čo sa zmenilo

- ! Výmena vedúcich pracovníkov najmenej na 42 kľúčových pozíciách na ministerstve, v rezortných organizáciách, národných parkoch a správach chránených krajinných oblastí. Niektoré pozície boli obsadzované opakovane.
- ! Personálne výmeny sa dotkli všetkých hlavných odborných organizácií v pôsobnosti ministerstva.
- ! Vymenení boli všetci riaditelia národných parkov okrem jedného a viac ako polovica riaditeľov chránených krajinných oblastí.
- ! V Národnom parku Poloniny, Slovenskom hydrometeorologickom ústave a Štátnom geologickom ústave Dionýza Štúra sa počas troch rokov vystriedali štyria riaditelia. V NP Muránska planina sa riaditeľ menil šesťkrát.
- ! Časť vedúcich pozícií obsadili ľudia bez predchádzajúcej praxe v zodpovedajúcej odbornej oblasti. Ako napríklad vo Výskumnom ústave vodného hospodárstva, CHKO Záhorie, Správe povodia Bodrogu, Národnej zoologickej záhrade Bojnice, Slovenskej agentúre životného prostredia a Štátnej ochrane prírody SR.
- ! Počas konsolidačného prepúšťania od konca roka 2024 do rokov 2025 a 2026 odišlo zo Štátnej ochrany prírody SR približne 50 až 70 kmeňových zamestnancov. Spolu so správami národných parkov sa výpovede dotkli viac ako 140 odborných pracovníkov.

Dopad na ochranu prírody

- ! Výmeny zasiahli útvary zodpovedné za ochranu biodiverzity, správu chránených území, posudzovanie vplyvov, implementáciu európskych smerníc, Plán obnovy a čerpanie fondov EÚ.
- ! Odchod dlhoročných odborníkov znížil odborné kapacity a inštitucionálnu pamäť organizácií. Opakované zmeny vedenia obmedzili kontinuitu rozhodovania a dlhodobé plánovanie.
- ! Nižší počet odborných pracovníkov ovplyvňuje už predtým poddimenzovanú kapacitu vykonávať odborné, správne a kontrolné úlohy v ochrane prírody.

FINANCOVANIE

Zmeny sa sústredili na prístup environmentálnych organizácií k vzdelávacím zdrojom a na štátne spolufinancovanie projektov podporených z programu LIFE.

Čo sa zmenilo

- ! Za desať rokov získali environmentálne mimovládne organizácie z fondov spravovaných rezortom približne 53,8 milióna eur, čo predstavovalo 0,94 percenta z viac ako 5,6 miliardy eur určených na environmentálne opatrenia.
- ! Od roku 2024 boli environmentálne organizácie vyradené z okruhu oprávnených žiadateľov Zeleného vzdelávacieho fondu.
- ! Podpora pre mimovládne organizácie z tohto fondu klesla z viac ako 411 tisíc eur v roku 2023 na nulu v rokoch 2024 a 2025. Výpadok za tieto dva roky predstavuje približne na 823 tisíc eur.
- ! Pri projektoch LIFE schválených Európskou komisiou zostalo nepokrytých najmenej 5 miliónov eur určených pre environmentálne organizácie zapojené do už prebiehajúcich projektov. Dôvodom boli zamietnuté žiadosti, podmienené rozhodnutia alebo nevyhlásenie výziev na spolufinancovanie.

Dopad na ochranu prírody

- ! Vyradenie organizácií zo Zeleného vzdelávacieho fondu ukončilo podporu ich environmentálnych vzdelávacích projektov z tejto schémy.
- ! Neisté alebo chýbajúce spolufinancovanie LIFE ohrozuje realizáciu projektov, v ktorých spolupracujú mimovládne organizácie, štátne inštitúcie, samosprávy a univerzity.
- ! Keď štát neposkytne svoju časť spolufinancovania, znižuje sa schopnosť partnerstiev čerpať európske zdroje na praktické opatrenia v ochrane prírody ale aj vytvárať pracovné miesta.
- ! Ak sa kofinancovanie neschváli, hrozí, že projekty sa ukončia a prostriedky, ktoré namiesto na Slovensku, skončia v iných krajinách.

LEGISLATÍVA

Environmentálne zákony sa menili opakovane, vrátane postupov mimo riadneho medzirezortného pripomienkového konania alebo v skrátanom legislatívnom konaní.

Čo sa zmenilo

- ! Zákon o ochrane prírody a krajiny bol počas troch rokov novelizovaný približne päťkrát; určiť presný počet komplikuje existencia nepriamych a stiahnutých noviel.
- ! Zmeny sa týkali povoľovania výrubov drevín, regulácie medveďa hnedého, kompetencií dobrovoľnej stráže prírody a vjazdu motorových vozidiel do chránených území.
- ! Niektoré zmeny pravidiel výrubu drevín a regulácie medveďa boli prijaté prostredníctvom poslaneckých návrhov alebo v skrátanom legislatívnom konaní bez riadneho medzirezortného pripomienkového konania.
- ! Novela zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie obmedzila možnosti verejnosti zapájať sa do rozhodovania o projektoch s významnými environmentálnymi vplyvmi.
- ! Pri niektorých výnimkách, ťažbe dreva, výrube drevín a usmrcovaní chránených živočíchov bola obmedzená účasť verejnosti v konaniach.
- ! Pri vybraných rozhodnutiach sa zaviedla fikcia súhlasu: ak sa orgán ochrany prírody nevyjadrí v zákonnej lehote, jeho mlčanie sa považuje za súhlas.
- ! Návrh nového zákona o Environmentálnom fonde bol predložený bez medzirezortného pripomienkového konania a bez prerokovania v Legislatívnej rade vlády, súčasne s požiadavkou na skrátané legislatívne konanie. Sekcia vládnej legislatívy uviedla, že na takýto postup neexistovali odôvodňujúce okolnosti.
- ! Zákon o krajinnom plánovaní bol pred schválením zásadne zmenený bez odbornej diskusie a následne stiahnutý z rokovania parlamentu.
- ! Meškala príprava Stratégie ochrany ovzdušia, zastavila sa príprava klimatického zákona a odkladalo sa plnenie viacerých povinností vyplývajúcich z európskej legislatívy.

Dopad na ochranu prírody

- ! Obmedzenie účasti verejnosti znižuje možnosti občanov a environmentálnych organizácií upozorňovať na nezákonnosti alebo napadnúť rozhodnutia.
- ! Fikcia súhlasu umožňuje povoliť zásah aj bez odborného stanoviska orgánu ochrany prírody, ak úrad nerozhodne v stanovenej lehote.
- ! Časté a vzájomne nekoordinované zmeny legislatívy komplikujú uplatňovanie pravidiel štátnou správou, samosprávami, investormi a organizáciami ochrany prírody.
- ! Chaos v navrhovaní noviel znižuje dôveru a potrebnú spoluprácu. Príkladom sú súkromní vlastníci lesov, ktorí dostávajú za obmedzenia spojené s ochranou prírody nedostatočnú náhradu. To zhoršuje ich vzťah k ochrane prírody a sťažuje spoluprácu.

VYBRANÉ PRÍPADY

Tri prípady ukazujú praktické dôsledky rozhodovania rezortu pri veľkej investícii, manažmente medveďa hnedého a zonácií národných parkov.

I.

Prečerpávacía vodná elektrárň Málinec

Čo sa stalo

- ! Rezort pripravuje projekt s odhadovanými nákladmi približne 1,8 miliardy eur a predpokladanou realizáciou v rokoch 2025 až 2035. Ministerstvo nezverejnilo porovnanie alternatív ani analýzu, ktorá by vysvetľovala výber projektu ako spôsobu zabezpečenia energetickej flexibility.

Postup

- ! Obyvatelia, ktorých pozemky má projekt zaplaviť, sa o ňom dozvedeli po jeho navrhnutí za strategickú investíciu. Projekt nemá oporu v strategických dokumentoch.

Dopad na ochranu prírody

- ! Projekt má priniesť významné zásahy do územia a dlhodobé dôsledky pre vodné hospodárstvo. Neexistuje ukončené posúdenie variantov ani výsledný záver o potrebe novej prečerpávacej elektrárne.

VYBRANÉ PRÍPADY

II.

Manažment medveďa hnedého

Čo sa stalo

- ! Deklarovaným cieľom bolo odstraňovanie problémových jedincov. V skutočnosti však ministerstvo povoľovalo odstrel neidentifikovaných medveďov, čo mohlo viesť k usmrteniu takých jedincov, ktorí žiadne konflikty s človekom naspôsobovali. Mimoriadna situácia vyhlásená vládou trvá od apríla 2025.

Súdne konania

- ! Organizácie My sme les, Aevis a VIA IURIS podali 33 správnych žalôb proti rozhodnutiam ministerstva, ktoré povoľovali odstrel 175 medveďov. Správny súd v Bratislave právoplatne zrušil výnimku na odstrel ôsmich medveďov pre Poľovnícke združenie Poludnica. Pred zrušením bolo na jej základe zastrelených sedem medveďov vrátane medvedice s tromi mláďatami.

Dopad na ochranu prírody

- ! Členovia zásahového tímu verejne upozorňovali na neodborný priebeh niektorých zásahov a na tlak uprednostňovať počet usmrtených zvierat pred cieľným riešením konfliktných jedincov. Rehabilitačné zariadenia upozorňovali na rastúci počet osirelých mláďat a svoje obmedzené kapacity.

VYBRANÉ PRÍPADY

III.

Zonácie národných parkov

Čo sa stalo

- ! Zonácie patrili medzi záväzky Slovenska v Pláne obnovy. Ich príprava sa približne dva roky prakticky neposúvala a ministerstvo proces opätovne otvorilo po vzniku rizika nesplnenia mílnikov a straty financovania.

Účasť verejnosti

- ! Hromadné pripomienky k štyrom národným parkom získali spolu viac ako 40 tisíc podpisov v priebehu niekoľkých dní; každá z nich prekročila 10 tisíc podpisov.

Dopad na ochranu prírody

- ! Výsledné návrhy obsahovali po sérii rokovaní s vedcami, expertmi z mimovládok a Európskou komisiou prvky silnejšej ochrany, ktoré však Vláda oslabovala návrhom, podľa ktorého malo odborné hospodárenie v štátnych lesoch v národných parkoch Malá Fatra, Nízke Tatry a Poloniny zabezpečovať štátny podnik LESY SR. Po kritike ochranárov a zrejme aj z obavy z porušenia princípov reformy a nesplnenia mílnika napokon Vláda SR dňa 28. augusta 2026 zrušila problematické časti uznesení. Správa a obhospodarovanie delimitovaných štátnych pozemkov tak zostávajú v pôsobnosti správ národných parkov a odstránili sa tak významné kompetenčné nejasnosti a chaos. Celkové posúdenie zonácií štyroch národných parkov je stále na stole Európskej komisie.